REFERENCES:

1. Batsevych F. S. (2008). Problemy i terminolohichnyj aparat suchasnoi linhvistychnoi prahmatyky. Terminolohiia humanitarnykh znan', 620, 250-253 (in Ukr.).
2. Idz'o M.V. (2016). Movni zasoby eksresyvizatsii v tekstakh suchasnykh pol's'kykh ZMI: dys. na здобuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk. Kyiv, 222 (in Ukr.).
3. Rys U. H. (2009). Katehoriia intensyvnosti u suchasnij pol's'kij movi: kohnityvnosemantychnyj aspekt: dys. na здобuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk. Ivano-Frankivs'k, 215 (in Ukr.).
4. Stefanyshyn Yu.M. (2016). Frazeolohichni innovatsii v suchasnij pol's'kij prozi: dys. na здобuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk. L'viv, 251 (in Ukr.).
5. Teplakov I.M. (2005). Frazeolohichna semantyka (na materialy deiakykh slov'ians'kykh mov). Problemy slov'ianoznavstva. L'viv, 55, 156–163(in Ukr.).
6. Tret'iakova Y. Yu. (2011). Okkazyonal'naia frazeolohyia: monohrafiia. Kostromskoj gosudarstvennyj unyversytet, 289 (in Rus.).
7. Čermak F. (2007). Frazeologie a idiomatika česká a obecná. Praha: Karolinum, 718 p. (in Czech).
8. Slovník české frazeologie a idiomatiky. (1983). Přirovnání / pod. red. F. Čermak. Praha: Academia, 492 p. (in Czech).
9. Slovník české frazeologie a idiomatiky. (2009). Výrazy slovesné / pod. red. F. Čermak. –Praha: Leda, 1248 p. (in Czech).
10. Slovník české frazeologie a idiomatiky. (2009). Výrazy větné / pod. red. F. Čermak. – Praha: Leda, 1267 p. (in Czech).
11. Český národní korpus [Czech National Corpus] available at: www.korpus.cz.

Єрмоленко С.

д ф.н., проф., Інститут мовознавства імені О.О.Потебні НАНУ (Україна)

Yermolenko S.

*Doctor of Philology, Professor, O.O.Potebnia Institute of Linguistics at the
National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)*

РЕКОНСТРУКЦІЯ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ ГНІЗД ГЕРМАНО-БАЛТО-СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ (І.-Є. *BHLENDH-)

RECONSTRUCTION OF THE SEMANTIC STRUCTURE OF GERMANIC-BALTIC-SLAVIC WORD FAMILIES (INDO-EUROPEAN **BHLENDH-*)

*Становлячи дослідження в рамках гніздового підходу до порівняльно-історичного вивчення індо-європейської лексики й семантики, стаття висвітлює семантичну структуру історико-етимологічного гнізда і.-є. *bhlendh-, що охоплює низку слів германських, балтійських та слов'янських мов. Аналізуючи свідчення рефлексії етимона цього гнізда, автор критично переглядає реконструкції первісного значення цього етимона, а також, окреслюючи напрями його подальшої смислової еволюції, витлумачує ті її особливі риси, які досі не знаходили пояснення.*

Ключові слова: реконструкція, континуант, гніздо слів, розвиток значення, германсько-балто-слов'янські ізоглоси.

*Being a research within the framework of the genetical word family approach to the comparative-historic study of Indo-European lexis and semantics, the article focuses on the semantic structure of the historical-etymological word family of the Indo-European root *bhlendh- encompassing words of the Germanic, Baltic and Slavonic languages. Analyzing the evidence provided by the reflexes of this word family's underlying etymon, the author reconsiders the reconstruction of its primitive meaning and, outlining principal directions of its further semantic development, gives an explanation to certain peculiarities of this development which up till now remained unaccounted for.*

Key words: reconstruction, reflex, word family, development of meaning, Germanic-Baltic-Slavonic isoglosses.

Колективна праця «Спільна лексика германських і балто-слов'янських мов» за ред. А.П.Непокупного [Непокупний 1989; див. також Непокупний 2005] становила, за словами її редактора, ніби розгорнуту рецензію на піонерське дослідження Крістіана Станга [Stang 1972]. І там, і там об'єктом вивчення були давні германо-балто-слов'янські ізолекси — спадок північноєвропейського діалектного континууму, що певний час існував в індоєвропейській прамові. Монографія українських лінгвістів звертала особливу увагу на спільне й відмнену в семантичній еволюції когнатів у

окремих мовах та їх генетичних угрупованнях, відображаючи цим розширення пріоритетів компаративістики за рахунок залучення лексики і семантики, зокрема і семантичної реконструкції праформ. Об'єктом аналізу в цій статті є одна зі згаданих Кр. Стангом германо-балто-слов'янська ізоглос, що не були розглянуті в «Спільній лексиці...». Ця ізоглоса, на думку норвезького дослідника, охоплює такі лексеми, як «...лит. *blandūs* (нечистий, каламутний, похмурий, темний), *blañdas*, -à (щось змішане на борошні; сонливість; затемнення, затьмарення; сутінки, похмура погода), *blandýti(s)* (швендітися, затемнитися, затьмаритися); *blāstis*, *blīstis* (робитися каламутним, темнішати); *blēsti*, *blāsti* (додавати до страви борошно); лтс. *bluodītiēs* (швендіяти); цсл. *blēdō*, *blēsti* (блукати, помилятися; впадати в розпусту), *blōdъ* (порвѣѧ), пол. *bląd* (помилка), рос. *блуд* (розпуста), цсл. *blōditi* (блукати, помилятися). – Гот. *blandan sik* (змішуватися), дсканд. *blanda* (мішати), двн. *blantan*, дсакс., дангл. *blandan* (тс.); гот. *blinds* (сліпий), дсканд. *blindr*, *blundr* (дрімота)», котрі є рефlekсами праформи зі значенням «змішувати, сколочувати, робити каламутним» [Stang 1972: 12]. Історико-етимологічне гніздо, що його утворюють ці лексеми (до них можна додати також прус. **bland-*, порівнюване з лит. *blandūs* «похмурий, в'язкий» та *blandà* «туман» [Торогов 1975: 233-234]) відзначається значною семантичною строкатістю континуантів і дериватів, приналежних до різних частин мови. В окремих мовах це гніздо має доволі значні за складом відповідники: так, «Словотвірний словник російської мови» В.Н.Тихонова реєструє 50 лексем із коренем *блуд-/блужд-* [Tikhonov 1984: 1, 350].

Індоевропейський етимон цього гнізда реконструюється як **bhlendh-* «щось на кшталт 'неясно мерехтіти; бути або робити темним, непрозорим, неясним (зокрема, каламутячи воду тощо), блукати у темряві, мати потьмарений розум; сутінки» [Walde–Pokorny 1927: 1, 216]. Ця семантична реконструкція видається дещо незадовільною у своїй першій частині («тьмяно мерехтіти»), котра базується у кінцевому підсумку на витлумаченні **bhlendh-* як поширеного варіанта кореня **bhel-* «блищати», значення якого є, отже, прямо протилежним. Далеко переконливішим

видається згадане вище припущення Кр. Станга, хоч і його, з огляду на деякі балтійські свідчення, теж не можна прийняти беззастережно. Є підстави окреслити вихідну семантику **bhlendh-* дещо інакше, а саме – як «розмішувати, збовтувати у рідині», пов'язуючи цей корінь зі слов'янськими звукозображувальними словами з початковими консонантами компонентами *b-l* (і, далі, з ономотопеїчним коренем і.-є. **b(h)u-*) на позначення синкретичного образу рухомої, розбурханої, скаламученої, спіненої, миготливої рідини. Саме з цим образом можливо пов'язати (безпосередньо чи через засвідчені проміжні ступені) значення тих слів, що їх і з формального погляду можна розглядати як відображення цієї праформи та її варіантів. При цьому слід урахувати, що розмішування чогось у рідині чи змішування чогось із рідиною може мати два протилежні наслідки: 1) наслідком змішування може бути розчин, який є каламутним, непрозорим (таким, що не пропускає світло), густим, ба навіть в'язким; 2) речовина, яку змішують із рідиною, може повністю розчинитись у ній чи, навпаки, випасти в осад, так що розчин, спершу каламутний і густий, потім робиться чистим і прозорим. Крім того, розмішування супроводжується появою піни й відблисками на поверхні. Ці протилежні результати первинно відображались у семантиці **bhlendh-* як її два контекстуальні різновиди, і саме з цим можна пов'язати розвиток прямо протилежних значень у цієї основи, котрий без урахування зазначеної відмінності залишається без пояснення.

Перший із цих гіпотетичних варіантів значення **bhlendh-* безпосередньо відображається передовсім у низці балтійських континуантів, пор. литовські лексеми *blandà* «гуща, борошно» [Balchikonis 1968: 1, 883], *bland■i* «густішати, тягтися» [там само]; *blandùs* «густий, тягучий (про суп із борошною)» [там само: 1, 884]; *blendà* «побиття, биття (наслідок семантичного розвитку «мішати» > «розколючувати» > «колотити» > «бити». – С.С.)» [там само]; *blendële* «мішалка, колотівка, копистка» [там само]; *bleñdinti* «мішати, черпати, розливати вариво» [там само: 1, 899], *blęsti* «сипати борошно у юшку; збовтувати, мішати; бити, лупити; верзти дурниці, лихословити (пор., серед інших відповідностей, семантику рос.

болтать. – С.Є.); поспіхом їхати, йти (пор. англ. *hit the road* «рушай», дослівно «бий дорогу», чи укр. *битий шлях*) [там само: 1, 904-905], *blesti* «суп із борошном» [там само: 1, 905]; *blīsti* «ставати каламутним; тягтися, густішати» [там само: 1, 923].

Германські лексеми – це сканд. *blanda* «перемішувати (рідину)», англ. заст. *blend* «розмішувати, збовтувати рідину; каламутити» [Onions 1959: 189], гончарний термін англ. *blunge* «розбавляти щось водою» [там само: 194] і англ. *bland* «напій, що його виготовляють на Шетландських й Оркнейських островах із молока та води» [там само: 186] (можливо, скандинавське запозичення). Як слов'янський відповідник можна розглядати слн. *blòditi vodo* «розмішувати» [Pleteršnik 1894: 1, 36], *oblôda* «те, що підмішують у пійло; борошно, висівки; розмішаний корм для худоби» [Sadnik, Aitzetmüller 1963: I, 3, 340].

Подальший розвиток варіанта «розмішувати з рідиною, створюючи густий каламутний розчин» має вигляд двох більш-менш незалежних напрямів виникнення похідних, зокрема семантичних. Одним із них є перехід від конкретного до узагальненого значення «мішати, змішувати (зокрема, тасувати карти, обмінюватися думками)», широко представлений у германських мовах, пор., приміром, гот. *blandan sik* «змішуватися» [Feist 1939: 98], скандинавські слова на зразок ісл. *blanda* «мішати», *bland* «суміш» [Berkov, Böðvarsson 1962: 78], а також н. *Blending* «гібрид, помісь, покруч» (< свн. *blenden* «мішати») [Wahrig 1981: 713] та англ. *blend* «змішувати, мішати (алкогольні напої, сорти чаю, купажовані вина)» і *blunder* «переплутувати (у прямому і переносному сенсі)» [Onions 1959: 194].

Інший керунок семантичної еволюції орієнтується не на процес змішування, а на ознаки розчину, який є наслідком змішування, зокрема його каламутність, тьмяність, непрозорість. Переосмислюючись, ці ознаки асоціюються як із зовнішнім щодо людини світом, так і з характером сприйняття цього світу людиною. У першому випадку денотатом, притаманним продовженням **bhlendh-*, є погана, похмура, туманна погода, а також сутінки, пор. *blandà* «туман» [Balchikonis 1968: 1, 883], *blandýti*

«робитися хмарним» [там само], *blandótas* «хмарність, похмурість» [там само: 1, 884], *blandúmas* «туман» [там само], *blanduóti* «темнішати, робитися похмурим, захмареним» [там само], *blandús* «темний, тьмянний, похмурий» [там само], *blęsti* «темнішати, робитися похмурим» [там само: 1, 904], *blindin* «темнішати, робитися похмурим» [там само: 1, 932], *blindus* «хмарність» [там само].

Непрозорість, темність можуть витлумачуватись і як перепона, що перешкоджає зоровому сприйняттю дійсності. Тоді вираження відповідних ознак може пов'язуватись із об'єктами, що виступають у ролі такої перепони або ж є закритими нею, а також є недоступними для зорового сприйняття чи, принаймні, погано розрізняваними. Подібний семантичний розвиток є властивим германським відображенням, пор. ісл. *blindsher* «підводна скеля» [Berkov, Böðvarsson 1962: 81], норв. *blende* «затулятися, глушити (світло), затемнювати» [Arakin 1963: 113], *blinde* «надагати пов'язку на очі, зав'язувати очі; замурувати вікно» [там само: 114], нідерл. *blind* «віконниця» [Mironov 1954: 125], а також н. *blenden* «закривати від очей; робити тьмянним, темним» [Tiander 1911: 222], *blind* «прихований, темний» (*die blinde Nacht* «темна ніч») [там само] чи *blinder Wein* «каламутне вино» (тобто непрозоре, з осадом – С.Є.) [там само], англ. *blind* (прикметник) «темний, тьмянний (образно і в переносному сенсі); (заст.) позбавлений доступу світла; тьмянний, неясний, нечіткий; невидимий, секретний; який важко простежується; прихований від спостереження»; (дієслово) «ховати, приховувати; позбавляти освітлення; занурювати у тінь чи темін»; (іменник) «заслін від світла чи зору; (заст.) притулок; виверт, що приховує справжні наміри» [Onions 1959: 189-190].

Позначення перепони для світла чи зору може реінтерпретуватись як узагальнене позначення перепони, зокрема як глухої, позбавленої отворів поверхні чи перегородженого чимось проходу (пор. у семантичному плані лит. *āklys* «сліпий» та *aklinis* «глухий, щільно закритий»); водночас у сполуках типу н. *blindes Fenster* «фальшиве, глухе вікно» як твірне значення, бодай вторинне, домислюване заднім числом, може виступати «хибний, фальшивий, такий, що вводить в оману» (див. далі).

Запозиченнями з німецької є рос. *бленда* «невеликий переносний шахтарський ліхтар, заклена лампа, відкрита лише спереду» [Bielovinskiy 2007: 57], «циліндр чи конус, що його надягають на фотооб'єктив для захисту від бічних променів» [Prokhorov 1986: 146], «цинкова обманка» [Vasmer 1964: 1, 173].

Однак перепона зоровому сприйманню може бути й внутрішньою: дефектом зору чи, як його крайнім випадком, сліпотою. Генетично пов'язані з і.-с. **bhlendh-* лексеми, як н. *blind* «сліпий», *blenden* «сліпити, засліплювати (також і світлом)» і їхні формальні та семантичні похідні послідовно представлені у германських мовах. На окрему згадку заслуговує перехід «засліплювати» > «спокушати, чарувати, вводити в оману», пор. швед. *blända* «сліпити, засліплювати, спокушати, чарувати» [Milanova 1973: 72] і також ще один напрям семантичної еволюції і.-с. **bhlendh-*, про який ітиметься далі. Є й іншого роду рефлексії, у яких ідея темноти, непрозорості в інший спосіб пов'язується з діяльністю зорового апарату людини, пор. скандинавські лексеми на зразок дісл. *blunda* «кліпати повіками, заплющувати очі», а також ісл. *blina* «пильно дивитися на щось» (< «дивитися, примруживши повіки» – С.С.) [Berkov, Vöðvarsson 1962: 81], *bluna* «тримати очі заплющеними» [там само: 83]; норв. *blings* «зизоокій» [Arakin 1963: 114] тощо. Балтійськими паралелями тут є лит. *blandýti(i)* «косити очима, потупитися, опустити очі» [Balchikonis 1968: 1, 47], «соромитися» [Fraenkel: 1, 47]; лтс. *bluods* «опускати очі», *bluoditiês* «потупитися від сорому, соромитися», *blenzis* «той, хто недобачає, короткозорий» [там само], *blenzt* «витріщатися» [там само]. Можливо, сюди ж відноситься і хорв. *blenuti* «пильно дивитися, витріщатися» [Sadnik, Aitzetmüller 1963: I, 5, 340].

Позначення заплющених (тобто закритих, «затемнених») очей, а також затемненої свідомості (див. нижче) ономасіологічно використовується для вираження сну. Ця семантична ізоглоса є балто-скандинавською, пор., напр., норв. *blund* «дрімота», *blunde* «трохи поспати» [Arakin 1963: 118], з одного боку, і, з другого, лит. *blañdas* «дрімота, сонливість» [Balchikonis

1968: 1, 883], *blęsti* «спати» [там само: 1, 904], *bluostas* «міцний сон, стуляння повік» [там само: 1, 952].

З ідеєю сліпоти або перепони на шляху світла та/чи зору пов'язується й вираження дій, що виконуються наосліп, звідки розвивається узагальненіше позначення неадекватного осмислення дійсності як її «затемненого» відображення свідомістю, пор. щодо цього слова рос. (умо)помрачение та умопомешательство, внутрішня форма яких співвідноситься з семантикою (похідною чи вихідною) і.-с. **bhlendh-* (пор. також прикметник англ. *benighted* із його сполученням значень фізичної та інтелектуальної та моральної темноти). Виявом «затмарення» глузду є те, що людина бачить те, чого в дійсності немає, і навпаки, наслідком чого є те, що передається словом рос. *заблуждение* (помилкові оцінки й дії). Архаїчне мислення пояснювало таке сприйняття дійсності впливом надприродних істот: так, у словнику братів Грімів згадуються повір'я про нечисту силу, яка «засліплює людину»: *hat dich der Teufel geblendet dahin zu gehn* і под. [Grimm, Grimm 1854: 2, 104] (пор. також укр. *чорт голову заморочив*; *щоб тобі повилазило*, рос. *нечистый попутал*), а жах і страх, персоніфіковані як германські міфологічні персонажі (англосакс. *Vôta*, *Brûga*, сканд. *Ômi*, *Yggr*), виступають не лише як брехливі та облудні, а і як сліпі [там само: 2, 121]. Такі надприродні істоти можуть діставати назву за наслідком своїх дій, пор. укр. *блуд* «нечиста сила, що збиває зі шляху: *Як на кого нападе блуд, нехай згадає, в який день було Різдво, візьме землі з-під печі і насипле собі на голову*; *Як на чоловіка блуд нападе, то серед села дороги не знайде*; *Блуд ми сі вчепив*; *Чи ті блуд напав?* ‘Ти з глузду з'їхав?’ [Hrinchenko 1958: 1, 76] (з покликаннями на М.Номиса та І.Франка). У гуцульських говірках це ж слово вживається у значенні «нечиста сила, яка збиває з дороги» стосовно злих духів, що чіплялися до пастухів і водили їх по лісах [Khobzey 2002: 54], пор. у цьому ж джерелі похідні укр. діал. *блудник* «нечиста сила» і *бл'удо* «чари, знахарство; грішні вчинки» та сталі звороти укр. діал. *блуд водит*; *ходити блудом* «блукати; блудити з чужими дружинами» [там само: 45-46], також рос. діал. *блуд*, «згідно з забобонами – злий дух, що примушує заблукати, збиватися зі шляху п'яних... *Водит*

леший, водит блуд; стан, у якому збиваються зі шляху і блукають: *И сделали ему великий блуд, заблудился он в том лесу*; те, що заохочує, схиляє до негарних і нерозважливих учинків. *Сказано – в вине блуд. Истинно что блуд: что бы не сказал – скажешь, что бы не сделал – сделаешь*» [Sorokoletov 1968: 3, 29] і рос. діал. *блудить* «згідно з забобонами – примушувати збиватися з дороги (про нечисту силу). Он (лесовик) скотину убирает да кормит травой и народ блудит» [там само]. Сюди, ймовірно, відноситься також і рос. діал. урал. *болудница* (можливо, бодай паронімічно співвіднесене з аналізованим коренем) «злий дух, який живе влітку у житі і має вигляд жінки... Може виступати у вигляді копиці сіна з безліччю очей»; північно-двин. «нечиста сила, що живе на городах, якою лякають дітей, щоб не крали овочів» [там само: 3, 115] (гіпотетично тут мав місце вплив і рос. *полуденный* у контексті. згадки про *бѣса полуденного* в Псалмах – Псалтир: 90, 6). Далі сюди ж, очевидно, і рос. *блугавить* «згідно з забобонами – блукати без дороги, збитися зі шляху внаслідок чаклування (про домашніх тварин)» [там само: 3, 29] (пор. також рос. діал. *блуга* (*блужава*) «домашня тварина, не привчена триматися оселі й схильна до блукання» [там само: 3, 28–30]) і *блугода* «місце в лісі, де бродить заблукала худоба» [Dahl 1981: 1, 100].

Ці останні лексеми, як і їхні відповідники укр. *блукати*, діал. *блугати*, рос. діал. *блукать*, бр. *блугацца*, п. *bląkać się*, ч. *bloukati se* і слщ. *blúkat' sa* і формальні деривати в одній із версій їх походження зіставляються в генетичному плані з синонімічними балтійськими словами, що належать до гнізда і.-є. **bhlendh-* [Melnychuk 1982: 1, 213] (див. далі). Натомість укр. діал. *бленькати(ся)* «блукати без діла» там же ідентифікується, як зі своїм джерелом, зі старопол. *blękać*, суч. *bląkać* «блукати» [там само: 1, 207]. Укр. діал. *блендати* «швендяти, повільно йти», *блендигати* «тс.», *блинда* «нездара», *блиндар* «віл, що косо ступає», як і блр. *блэндаць*, гіпотетично пояснюються як запозичення з якогось польського говору, у якому мало бути **blędać*, похідне від *blęd* і *blądzić*, під впливом синонімічного та фонетично близького *плендати* [там само: 1, 207]. Укр. *блендати* зіставляють з укр. діал. *блинда* «жебрак, сліпий», яке може бути наслідком

запозичення нвн. *blind* «сліпий», *Blinder* «тс.» [там само]. Слова ж типу рос. діал. *лындать* «тинятися, швендяти, ухилиятися від роботи», що мають відповідники майже в усіх слов'янських мовах, розглядаються там же як етимологічно неясні [там само: 2, 235] без згадки про їхній зв'язок із аналізованим тут індоевропейським коренем.

Значеннєвий перехід від блукання до помилки чи облуди засвідчується такими балтійськими компонентами цього ж гнізда: лит. *blandá* «джигун, ледащо, бурлака» [Balchikonis 1968: 1, 883], *blandyti* «блукати» [там само: 1, 884], *blañdotis* «тс.» [там само], *blęsti* «верзти дурниці, лихословити» [там само: 1, 904-905] (можливо, остання семантем безпосередньо чи через посередництво значення «бити, лупити» співвідноситься і з вихідним значенням «збовтувати», пор. рос. *болтать*); лтс. *bluoditiēs* «швендяти», *blenzis* «нероба», *blendze* «бурлака» [Fraenkel 1962: 1, 47].

У германських мовах ця семантика втілюється в рисах «позірний, ілюзорний (> фантастичний, чарівний), хибний, помилковий, оманливий»: норв. *blindemann* «привид, відсутній партнер» [Arakin 1963: 214], швед. *blint larm* «фальшива тривога» [Milanova 1973: 96], н. *Blendwerk* «зваба, ілюзія, марево, чари, засліплення, помилка, фантасмагорія» [Tiander 1911: 221], *blendend* «чарівний, примарний» [там само], *blind* «фальшивий, підробний, оманливий» [там само: 222], а також нідерл. *blunder* «похибка, помилка, ляпсус» [van der Baar 1989: 136], дангл. *blencan* «обдурювати», сангл. *blunderen* «плутати» [можливим є й безпосередній зв'язок із вихідним значенням «мішати» – С.Є.], нангл. *blunder* «рухатися невпевнено, навромацки, нашоувхуючися на щось і спотикаючися; (заст.) діяти наосліп і безглуздо; бездумно говорити, базікати, верзти дурниці» [Onions 1959: 214].

Цей ступінь смислового розвитку і.-є. **bhlendh-* у переважній більшості випадків засвідчений у слов'янських мовах, в континуантах (прямих і похідних) псл. **blęsti* (*blędō*) і (особливо) псл. **blōditi* (*sę*). При цьому вираження блукання як руху в помилковому напрямку витлумачувалось і в переносному етичному сенсі (як відхилення від «праведного шляху», пор. слова типу рос. *беснѹтство*), можливо, під впливом християнської моралі

(блукання як таке теж отримувало негативну етичну конотацію): стсл. **бласти** «верзти нісенітниці» [Tseytlin, Vecherka, Blagova 1994: 93], «віддаватися розпусті» [Trubachiov: 2, 115], **блѣдѣти** «блукати (в т.ч. і в переносному сенсі); віддаватися розпусті» [Tseytlin, Vecherka, Blagova 1994: там само], **блѣдѣ** «балакун; базікання; помилка, ересь; блуд, розпуста» [там само] (у плані зв'язку значень «блукати» й «верзти нісенітниці» пор. рефлексі споріднених дієслів псл. **broditi* й **brediti*), **блѣдѣ** «розпуста» [там само], а також слн. *blôd* «помилка; хтивість» [Pleteršnik: 1, 36], схв. *блудити* «розпещувати, пестити» [Belić: 1, 658], болг. *блуд* «блуд; часи розброду» [Gerov 1976: 2, 48], пол. *blądzić* «блукати, збившись зі шляху» [Szymczak 1978: 1, 566], «вагатися; спотикатися; марити; верзти нісенітниці; бути божевільним» [Sławski: 1, 125], *bląd* «помилка» [Szymczak: 1, 566], «єретик; оскаженіння; марнота, нещастя» [там само], східнослов'янські слова типу рос. *блуд* «відхилення від прямого шляху в прямому й переносному сенсі» [Dahl 1981: 1, 244], «стан, при якому збиваються зі шляху» [Sorokoletov 1968: 3, 29] та ті їхні когнати, що в російському узусі з 1730 рр. віднесені до непристойних і через це відсутні в літературній мові.

Повертаючись до реконструйованої фактивної семантики розмішування, нагадаємо, що в ній доцільно розрізняти два аспекти, прямо протилежні за результатом дії: 1) розмішування, наслідком якого є густий, непрозорий розчин; 2) розмішування, після якого тверда речовина осідає або розчиняється, а рідина стає прозорою. Є підстави вважати, що саме ця двоїстість наслідків мішання у подальшому відображається в антонімії споріднених слів, а може існувати й у межах окремої лексеми як енантіосемія лексико-семантичних варіантів. Таке ми знаходимо майже виключно в литовській мові, пор. лит. *blandýti(s)* «прояснюватися; робити тверезим, відганяти сп'яніння чи сонливість; виправдовуватися, порозумітися [тобто робити ясним, пор. у цьому плані внутрішню форму таких слів, як рос. *объясняются* чи англ. *clear*, зокрема, у значенні «очищатися, виправдовуватися від закидів» – С.Є.]» vs. «хмаритися, робитися похмурим» [Balchikonis 1968: 1, 883], *blanduoti* «яснішати,

розвіюватися (про хмарність)» vs. «темнішати, робитися похмурим, захмареним» [там само: 1, 884], *blandús* «ясний, світлий (без хмар)» vs. «темний, захмарений» [там само], *blĕsti* «світлішати, яснішати, виправдовуватися» vs. «хмаритися, ставати нахмуреним» [там само: 1, 904], *blĭsti* «протиратися, робитися дірявим, рідшати, розріджуватися» vs. «густішати» [там само: 1, 923], пор. також н. *blendern* «прочищати ліс» [Tiander 1911: 221].

Подальші кроки в дослідженні цього історико-етимологічного гнізда доцільно здійснювати в контексті комплексного компаративно-типологічного підходу, зокрема з метою поглиблення його лінгвогеографічної характеристики, у тому числі з метою встановлення етимологічних дублетів, і в аспекті відношень із гніздами з семантично спорідненими чи фонетично співзвучними етимонами.

REFERENCES:

1. Arakin V.D. (1963). *Norvjezhsko-russkiy slovar'*. Moskva, GIINS (in Russ.).
2. Belić A. (ed.) (1959). *Rechnik srpskokhrvatskog knizhevnoг i narodnog yezika: V 11 kn.* – Beograd, Institut za srpskokhrvatski yezik, kn. 1 (in Serb.).
3. Belovinskiy V. (2007). *Illustrirovannyi istoriko-bytovoy slovar' russkogo naroda: XVIII – nach. XX v.* Moscow, EKSMO (in Russ.).
4. Berkov V.P. Bōðvarsson A. (1962). *Islandsko-russkiy slovar'*. Moskva, GIINS (in Russ.).
5. Dahl V. (1880). *Tolkovyi slovar' zhyvogo velykorusskogo yazyka: V 4 t.* Moskva, Russkiy yazyk, 1981, t. 1 (in Russ.).
6. Feist S. (1939). *Vergleichendes Wörterbuch der gotischen Sprache.* – Leiden: Brill.
7. Fraenkel E. (1962–1965). *Litauisches etymologisches Wörterbuch: in 2 B.* Heidelberg: Karl Winter, B. 1.
8. Gerov V. (1976). *Rechnik na belgarskiya yezik: v 6 t.* Cofiya, Belgarski pisatel, t.2. (in Bulg.)
9. Grimm J., Grimm W. (1854). – *Deutsches Wörterbuch: in 13 B.* – Leipzig, Verl. von S.Hirtel, B. 1.
10. Hrinchenko B. D. (1907–1909/1958) *Slovar' ukrayins'koyi movy: V 4 t.* Kyiv, AN URSR, 1958, t. 1 (in Ukr.)

11. Khobzei N. (2002). Hutsuls'ka mifolohiya: etnolinhvistychnyi slovnyk. Lviv, Instytut ukrayinoznavstva im. I.Krypiakevycha (in Ukr.).
12. Balchikonis J. (1968–1984). – Lietuvių kalbos žodinas. – Vilnius: Mintis. – T. 1–13.
13. Melnychuk O.S. (ed.) (1982). Etymolohichnyi slovnyk ukrayinskoyi movy. Kyiv, Naukova dumka, t. 1 (in Ukr.).
14. Mironov S.A. (1954). Hollandsko-russkyi slovar'. – Moskva, GIINS (in Russ.).
15. Mylanova D.E. (1973). Shvedsko-russkyi slovar'. Moskva, Sovietskaya entsiklopediya (in Russ.).
16. Niepokupnyi A.P. (ed.) (1989) Obshchaya lieksika germanskikh i balto-slavianskikh jazykov. Kiev, Naukova dumka (in Russ.).
17. Niepokupnyi A.P. (ed.) (2005) Ocherki po sravnitel'noy semasiologii germanskikh, baltiyskikh i slavianskikh yazykov. Kiev, Naukova dumka (in Russ.).
18. Pleteršnik M. (1894–1895). Slovenski-nemški slovar. – Ljubljana: Knezoškobijstvo. – B. 1–2.
19. Pokorny J. (1959–1965). Indogermanisches etymologisches Wörterbuch: in 2 B. – Bern etc.: Francke.
20. Prokhorov A.M. (ed.) (1986). Sovetskiy entsiklopedicheskiy slovar'. Moskva, Sovietskaya entsiklopediya (in Russ.).
21. Sadnik L., Aitzetmüller R. (1963–1975). Vergleichendes Wörterbuch der slavischen Sprachen. – Wiesbaden: Otto Harrassowitz. – B. I–VI.
22. ShOED (1959). – The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles. – Oxford; Clarendon.
23. SJP (1978–1981). – Słownik języka polskiego / Pod red. M.Szymczaka; w 3 t. – Warszawa: PWN.
24. Sławski Fr (1952–1978). Słownik etymologiczny języka polskiego. – Kraków: TMJP. – T. 1–5.
25. Sorokoletov F.P. (ed.) (1968). Slovar' russkikh narodnykh govorov. Leningrad, Nauka, vyp. 3 (in Russ.).
26. SP (1974–2001). – Słownik Prasłowiański. – Wrocław etc.: Ossolineum, PAN. – T.1–8.
27. Stang Chr. S. (1972). Lexikalische Sonderübereinstimmungen zwischen dem Slawischen, Baltischen und Germanischen. Oslo, Universitetsforl.
28. Tiander K.F. (1911). Nemetsko-russkiy slovar'. – Sankt-Peterbug, Prosvieshcheniye (in Russ.).
29. Tikhonov V.N. (1984). Slovoobrazovatelnyi slovar' russkogo yazyka. Moskva, Russkiy yazyk (in Russ.).
30. Toporov V.N. (1975). Prusskiy slovar. A –D. Moskva, Nauka (in Russ.).

31. Tseitlyn R.M., Veчерка R., Blahova E. (eds) (1994). Staroslavianskiy slovar' (po rukopisyam X–XI vv.), Moskva, Russkiy yazyk (in Russ.).
32. van den Baar A.H. (1989). Nederlands-Russisch Woordenboek. – Denter, Antwerpen: Kluwer.
33. Vasmer M. (1964). Etimologicheskii slovar' russkogo yazyka: V 4 t. – Moskva, Progress, t. 1 (in Russ.).
34. Wahrig G. (1981). Deutsches Wörterbuch. – S.l.: Mosaik.
35. Walde-Pokorny (1927–1930). Walde A. Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen: in 2 B. Hrsg. und bearb. von J. Pokorny. – Berlin, Leipzig: Walter de Gruyter.

Зайченко Н.

к.ф.н., проф., Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури (Україна)

Zaichenko N.

Csc., prof. National Academy of Arts and Architecture (Ukraine)

НАЦІОНАЛЬНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ XXI СТОЛІТТЯ

NATIONALLY ORIENTED FOREIGN LANGUAGE LEARNING IN THE CONTEXT OF THE LINGUO-DIDACTIC PARADIGM OF THE 21ST CENTURY

У статті розглядаються сучасні погляди на поняття “національно орієнтоване навчання іноземної мови”, представлені в лінгводидактичному дискурсі вітчизняних та зарубіжних учених останніх десятиліть. Виявлено та охарактеризовано зрушення в його розумінні як одного з основних понять лінгводидактики російської та української мови як іноземних. З’ясовано, що вони торкаються предметної віднесеності, змістового наповнення та операційного компонентів цього феномена. Відмічаються суттєві зміни в поглядах науковців на